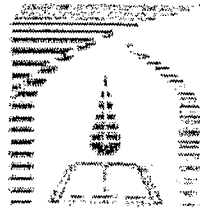

۱۱۶
بزرگوار

۳۸۷۶۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱-۹۷۰

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

حمایت کیفری از زنان بزه دیده جرم جنسی با تأکید بر حریم خصوصی آنان

هاجر آذری

استاد راهنما: دکتر محمد فرجیها

استاد مشاور: دکتر عبدالعلی توجهی

۱۳۸۷ / ۲ / ۵

مهر ۱۳۸۶

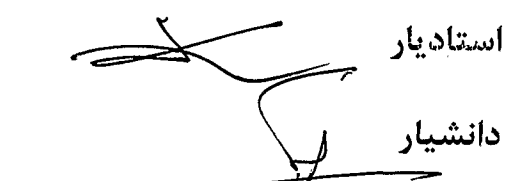

۱۰۰۹۶۷

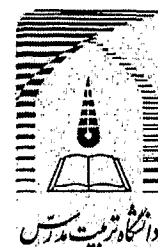
کتابخانه تخصصی حقوق کیفری

به نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد خانم هاجر آذری تحت عنوان "حمایت کیفری از زنان بزه دیده جرم جنسی با تأکید بر حریم خصوصی آنان" را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	دکتر محمد فرجیها	استاد یار	
۲- استاد مشاور	دکتر عبدالعلی توجهی	استاد یار	
۳- استاد ناظر	دکتر جلیل امیدی	دانشیار	
۴- استاد ناظر	دکتر علی خالقی	استاد یار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر جلیل امیدی	دانشیار	

آئین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت های علمی- پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های خود مراتب را قبلاً به طور کتبی به "دفتر نشر آثار علمی" دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

" کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته حقوق جزا و جرم شناسی است که در سال ۱۳۸۶ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر محمد فرجیها و مشاوره جناب آقای دکتر عبدالعلی توجهی از آن دفاع شده است."

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه تعداد یک درصد از شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) رابه " دفتر نشر آثار علمی" دانشگاه اهدا نماید. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تادیه نماید.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضائی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش تامین نماید.

ماده ۶ اینجانب هاجر آذری دانشجوی رشته حقوق جزا و جرم شناسی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرای آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: هاجر آذری
تاریخ و امضاء: ۱۳۸۶/۱۱/۲

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عنوان پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

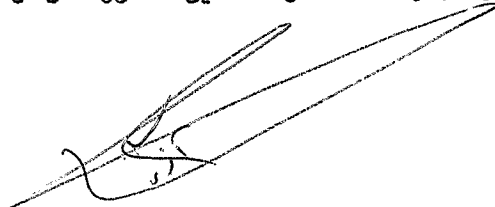
ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آیین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود.

طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود. ۱۳۸۴/۴/۲۵

از امام سجاده (ع) روایت است که فرمود: ...

و حق آن کس که تو را در علم راهبری نموده این است که او را بزرگ شماری و جایگاه نشستنش را نیک سامان دهی و خوب به سخنانش گوش فرا دهی و رو به او داشته باشی و صدایت را بلندتر از صدای او نکنی و به کسی که از او پرسش می‌کند پاسخ نگویی تا خود او پاسخش را دهد، در مجلس درس او با کسی سخن نگویی و در نزد او غیبت هیچ کس را نکنی، اگر در نزد تو از بدی‌اش گویند از اودفاع کنی و عیبهایش را بپوشانی و فضیلت‌هایش را آشکار کنی و با دشمن او نشست و برخاست نداشته باشی و با دوستدار او دشمنی نکنی. پس اگر چنین کنی فرشتگان الهی به نفع تو گواهی دهند که تو خواهان دانشی و علم را به خاطر خدا آموخته‌ای نه به خاطر مردم.

تشکر و قدردانی:

سپاس و ستایش بیکران یکتای بی‌همتایی را که نامش آرامش بخش دل و

یادش صفا بخش روح است

بر خود لازم می‌دانم که از تمامی بزرگوارانی که هر یک به گونه‌ای مرا مورد

لطف و عنایت خود قرار داده‌اند تشکر نمایم.

- استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد فرجیها
 - استاد محترم جناب آقای دکتر عبدالعلی توجهی
 - و اساتید گرانقدری که زحمت داوری این پایان‌نامه را متقبل شدند
 - و دیگر دوستان عزیزی
- که نتیجه حاصل، بدون راهنمایی‌ها، تجربیات و مساعدت‌های آنان میسر نبود.

تقدیم به پدرم

در تلاش علی بودن ...

و مادرم

آیین مهر ...

و همسرم

همراه لحظه های

رنج و صبوری

چکیده

بحران جرائم جنسی به خصوص تجاوز جنسی علیه زنان، همواره برای پلیس، محاکم و دیگر نهادهای دولتی و غیر دولتی بحث برانگیز بوده است. تجاوز جنسی در کشورهای صنعتی و در حال توسعه به خصوص ایران میزان بالایی از خشونت‌های گزارش نشده را تشکیل می‌دهد. بر اساس طرز تفکر حاکم در جامعه در مورد این جرم، خود زنان علت اصلی وقوع این جرم تلقی می‌شوند و حتی در بسیاری از موارد بزه‌دیدگان به اتهام رابطه نامشروع مجازات می‌گردند. ماهیت تحقیر کننده این جرم و آسیب‌های جسمی و روانی بسیار شدید و دلخراش آن و هم چنین لطمه به آبرو و حیثیت بزه‌دیدگان باعث شده است که بسیاری از کشورها، رویکردهای ویژه ای را جهت حمایت از این دسته از بزه‌دیدگان اتخاذ نمایند. علیرغم وضعیت نابسامان و نگران کننده زنان بزه‌دیده جرم جنسی در حقوق ایران، اقدامات شایسته و مؤثری برای استفاده مناسب از ابزارهای نظام عدالت کیفری جهت حمایت از بزه‌دیدگان اتخاذ نشده است. هر چند استفاده از تدابیر کیفری به تنهایی قادر به کاهش مشکلات زنان نیست ولی نمی‌توان نقش حمایتی قانون را در مورد این بزه‌دیدگان نادیده گرفت. وجود ضعف در جرم انگاری ویژه و مستقل جرائم جنسی به خصوص جرم تجاوز به عنف به تبع خود ضعف در نظام ضمانت اجرا را به همراه داشته است. شدید بودن مجازات این جرم از یک طرف و فقدان ادله اثبات کارآمد و مناسب از طرف دیگر موجب گردیده قضات از صدور حکم اعدام طفره روند و حتی در بسیاری موارد حکم برائت مرتکب را صادر نمایند. در نظر نگرفتن تدابیر عدالت ترمیمی در صدور حکم (از جمله جبران خسارت بزه دیده) نیز از جمله مهمترین معایب ضمانت اجرای این جرم است. در کنار اهمیت و جایگاه قانون گذاری، نقش دستگاه قضائی، در راستای ارائه یک سیاست جنایی قضائی بزه‌دیده مدار و نیز تاثیر دادرسان و ضابطان دادگستری به ویژه نیروی انتظامی با پلیس در چهارچوب یک سیاست جنایی اجرایی بزه‌دیده مدار را نباید ناچیز برآورد کرد. نگاه توأم با تردید و تحقیر به زنان بزه‌دیده و بی‌اعتنایی به اظهارات آنان در نظام عدالت کیفری، زنان را در معرض بزه دیدگی دومین قرار می‌دهد. در این پژوهش تلاش شده است با شیوه ای توصیفی-تحلیلی و با نگاهی تطبیقی به دستاوردهای نظام حقوقی برخی کشورها به بررسی موضوع پرداخته شود. به این ترتیب که ابتدا قواعد و مقررات موجود در زمینه حمایت کیفری از زنان بزه‌دیده جرم جنسی مورد توصیف قرار گرفته و سپس با تحلیل و ارزیابی وضعیت موجود و با تکیه به مطالعات انجام شده در حوزه حقوق تطبیقی، به ارائه راهکارها و پیشنهادهای بومی و سازگار با وضعیت کشور ایران پرداخته است.

واژگان کلیدی: حمایت کیفری، بزه دیدگی زنان، جرائم جنسی، تجاوز به عنف، حریم خصوصی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۲.....	تبیین مساله
۵.....	پیشینه تحقیق
۷.....	ضرورت تحقیق
۸.....	اهداف تحقیق
۸.....	سوالات و فرضیات تحقیق
۹.....	روش تحقیق
۱۰.....	موانع و مشکلات تحقیق
۱۱.....	فصل بندی
فصل اول : بزه دیدگی جرائم جنسی، نیازها و حقوق بزه دیدگان آن	
۱۵.....	۱-۱: چهارچوب مفهومی بزه دیدگی جرائم جنسی
۱۵.....	۱-۱-۱: بزه دیده
۱۸.....	۱-۱-۲: جرم جنسی
۱۹.....	۱-۲-۱-۱: خشونت جنسی
۲۰.....	۱-۲-۱-۲: تعرضات جنسی
۲۰.....	۱-۲-۱-۳: آزار جنسی
۲۰.....	۱-۲-۱-۴: تجاوز جنسی به عنف
۲۵.....	۲-۱: آثار جرائم جنسی بر بزه دیدگان
۲۵.....	۱-۲-۱: آسیب‌های فیزیکی وارد بر بزه دیده
۲۷.....	۲-۲-۱: صدمات روانی ناشی از جرائم جنسی
۳۱.....	۳-۲-۱: صدمه به آبرو و حیثیت بزه دیدگان
۳۳.....	۴-۲-۱: هزینه های مالی بزه دیدگی
۳۵.....	۳-۱: نیازهای بزه دیدگان
۳۵.....	۱-۳-۱: نیازهای اطلاعاتی و حقوقی بزه دیده

- ۳۸ ۲-۳-۱: نیازهای پزشکی بزه‌دیده
- ۴۱ ۳-۳-۱: نیازهای عاطفی و مشاوره‌ای بزه‌دیده
- ۴۲ ۴-۳-۱: نیازهای مالی بزه‌دیده
- ۴۵ ۴-۱: حقوق زنان بزه‌دیده جرم جنسی
- ۴۶ ۱-۴-۱: حق بهره‌مندی از رفتار شایسته کارکنان نظام عدالت کیفری
- ۴۷ ۲-۴-۱: حق بهره‌مندی از خدمات پزشکی، مشاوره‌ای و امنیتی
- ۴۹ ۳-۴-۱: حق ترمیم ضرر و زیانهای مادی و معنوی
- ۵۱ ۴-۴-۱: حق برخورداری از حریم خصوصی

فصل دوم: رویکرد تقنینی به حمایت کیفری از زنان بزه‌دیده جرائم جنسی

- ۵۶ ۱-۲: حمایت کیفری در اسناد بین‌المللی
- ۶۳ ۲-۲: حمایت کیفری در پرتو قوانین ماهوی
- ۶۳ ۱-۲-۲: جرم انگاری تجاوز به عنف
- ۷۵ ۲-۲-۲: ضمانت اجرای کیفری در تجاوز به عنف
- ۸۶ ۳-۲: حمایت کیفری در پرتو قوانین شکلی
- ۸۷ ۱-۳-۲: احترام به شان و شخصیت بزه‌دیده
- ۸۸ ۲-۳-۲: حمایت از بزه‌دیده در برابر تهدید
- ۹۰ ۳-۳-۲: قابلیت‌ها و نارسایی‌های ادله اثبات

فصل سوم: حمایت نهادهای عدالت کیفری از زنان بزه‌دیده جرائم جنسی

- ۱۰۱ ۱-۳: حمایت پلیسی از زنان بزه‌دیده جرم جنسی
- ۱۰۲ ۱-۱-۳: علل عدم گزارش جرائم جنسی
- ۱۰۴ ۲-۱-۳: تدابیر حمایتی پلیس نسبت به بزه‌دیدگان جرم جنسی
- ۱۰۶ ۱-۲-۱-۳: رفتار احترام‌آمیز با بزه‌دیده
- ۱۰۷ ۲-۲-۱-۳: تامین نیازها و ارائه خدمات به بزه‌دیده
- ۱۱۰ ۳-۲-۱-۳: اطلاع‌رسانی به بزه‌دیده
- ۱۱۱ ۳-۱-۳: آموزش نیروهای پلیس
- ۱۱۳ ۲-۳: عملکرد مراجع قضائی در حمایت از بزه‌دیدگان جرائم جنسی

- ۱۱۵ ۳-۲-۱: طرفه قضائی از احراز عنف در جرم تجاوز به عنف
- ۱۱۸ ۳-۲-۲: میزان کارایی دادگاه کیفری استان در رسیدگی به جرائم جنسی
- ۱۲۲ ۳-۲-۳: تبرئه محوری در صدور احکام کیفری
- ۱۲۵ ۳-۳: نقش پزشکی قانونی در حمایت از زنان بزه دیده جرم جنسی
- ۱۲۶ ۳-۳-۱: پزشکی قانونی حمایت محور
- ۱۳۰ ۳-۳-۲: پزشکی قانونی ادله محور

فصل چهارم: حمایت از حریم خصوصی زنان بزه دیده جرم جنسی

- ۱۳۹ ۴-۱: حریم خصوصی و پیامدهای نقض آن
- ۱۴۶ ۴-۲: حمایت از حریم خصوصی در قوانین ماهوی
- ۱۴۶ ۴-۲-۱: جرم انگاری نقض حریم خصوصی
- ۱۴۹ ۴-۲-۲: نظام ضمانت اجرای کیفری در خصوص حریم خصوصی
- ۱۵۰ ۴-۳: حمایت از حریم خصوصی در قوانین شکلی
- ۱۵۱ ۴-۳-۱: حمایت از حریم خصوصی با استفاده از ممنوعیت تحقیق توسط ضابطان دادگستری
- ۱۵۲ ۴-۳-۲: حمایت از طریق برگزاری محاکم به صورت غیر علنی
- ۱۵۳ ۴-۳-۳: ممنوعیت نشر رسانه ایی در راستای حمایت از حریم خصوصی
- ۱۵۴ ۴-۳-۴: حمایت از حریم خصوصی از طریق حفظ محرمانگی اسناد و مدارک مربوط به بزه دیده
- ۱۵۸ ۴-۳-۵: تعارض میان حریم خصوصی و اصل علنی بودن محاکم
- ۱۶۶ ۴-۴: حمایت از حریم خصوصی در نهادهای پلیسی و قضائی
- ۱۶۷ ۴-۴-۱: نقش پلیس و مقام تعقیب در حفظ حریم خصوصی بزه دیدگان
- ۱۶۹ ۴-۴-۲: نقش قضات و پرسنل محاکم در حفظ حریم خصوصی بزه دیدگان
- ۱۷۱ ۴-۴-۳: حفظ حریم خصوصی و مستندسازی جزئیات حادثه و حفظ ادله پزشکی قانونی
- ۱۷۲ ۴-۵: اصول حاکم بر حمایت از حریم خصوصی برای بزه دیدگان جرم جنسی
- ۱۷۹ نتیجه گیری و پیشنهادات
- ۱۹۸ فهرست منابع
- ۲۰۸ چکیده انگلیسی

مقدمه

مقدمه

توجه به جایگاه و نقش بزه‌دیده در نظام عدالت کیفری و حمایت شایسته از او موضوع به نسبت جدیدی در علوم جنایی به شمار می‌آید که با وجود نوپایی تا کنون درباره آن بسیار گفته و نوشته شده است. تا حدود نیمه سده بیستم، در بسیاری از جوامع می‌توان به حق بزه‌دیده را شخص فراموش شده در اجرای عدالت نامید. تلاش‌های بسیاری جهت تضمین حقوق متهم و برقراری یک محاکمه منصفانه صورت گرفت ولی در مورد بزه‌دیده اینگونه نبود. بر همین اساس مطالعه بزه‌دیدگان در قلمرو جرم‌شناسی موضوع دانش مستقلی به نام بزه‌دیده‌شناسی است. دانشی که به دنبال بی‌توجهی به بزه‌دیده در حوزه جرم‌شناسی پدید آمد و در پی بررسی علل بزه‌دیدگی در کنار علل بزهکاری به قلمرو علوم جنایی پا گذاشت. بزه‌دیده‌شناسی در نخستین گام نقش و سهم بزه‌دیده را در تکوین رویداد جنایی از رهگذر روابط میان بزه‌دیده و بزهکار بررسی می‌کند. از این دیدگاه عوامل گوناگونی چون عوامل زیست‌شناختی و عوامل اجتماعی در روابط میان بزهکار و بزه‌دیده موثر است. جلوه‌هایی از این رویکرد در قوانین داخلی بسیاری از کشورها از جمله ایران منعکس شده است از جمله تاثیر نقش بزه‌دیده در میزان کیفر بزهکار. به دنبال پیدایش بزه‌دیده‌شناسی نخستین، جریان‌های عقیدتی - ارزشی دهه‌های ۶۰ و ۷۰ به ویژه فمینیست‌ها بحث حمایت از بزه‌دیدگان مستقیم و غیر مستقیم از جمله بزه‌دیدگان جرمهای خشونت بار را به میان کشیدند. اینان با تاکید به تجربه بزه‌دیدگی این افراد و آسیب دیدگی مادی و معنوی آنان معتقدند که نیازها و منافع بزه‌دیدگان باید در سیاست‌گذاری‌ها و جهت‌گیری‌های عدالت کیفری منعکس شود این رویکرد که به نام بزه‌دیده‌شناسی حمایتی نام گرفت بر این اندیشه استوار است که جامعه به طور کلی و هر نظام عدالت جنایی به طور خاص باید در همه لایه‌های خود اعم از تقنینی، قضائی و اجرایی به حقوق و نیازهای بزه‌دیده و ترمیم آسیب دیدگی‌ها و جبران آثار بزه‌دیدگی جامه عمل ببوشاند. در واقع بزه‌دیده‌شناسی حمایتی، علاوه بر تاکید بر حمایت‌های مالی و ترمیم درد و رنج‌های عاطفی برخاسته از جرم و نیز به رسمیت شناختن حقوق بزه‌دیدگان، به جبران واقعی آثار بزه‌دیدگی آنان در چارچوب یک الگوی چندگانه حمایتی (حمایت مالی، عاطفی، کیفری و پزشکی) می‌اندیشد.

الف) تبیین مساله

بحران جرائم جنسی به خصوص تجاوز جنسی علیه زنان و بالا بودن رقم سیاه آن، چالش‌های گسترده‌ای را برای پلیس، محاکم و دیگر نهادهای دولتی و غیر دولتی ایجاد کرده است. ماهیت ترذیلی و تحقیر کننده این جرم و آثار بسیار شدید و دلخراش آن باعث شده است که بسیاری از کشورها، رویکردهای ویژه‌ای را جهت حمایت از این دسته از بزه‌دیدگان اتخاذ نمایند. در این میان، ساده‌ترین گونه حمایت از بزه‌دیدگان را باید حمایت کیفری دانست. از آنجا که اصولاً برای هر جرمی می‌توان بزه‌دیده‌ای تصور کرد، جرم‌انگاری هر رفتار منع شده را که نیازمند پیش‌بینی یک ضمانت اجرای مشخص است و هم چنین اتخاذ تدابیر کارآمد و مناسب مربوط به فرایند رسیدگی کیفری را می‌توان حمایت کیفری از بزه‌دیده نامید. حمایت کیفری ممکن است با جرم‌انگاری ویژه بر پایه وضعیت خاص برخی بزه‌دیدگان مثل زنان و کودکان و هم چنین برخی جرائم خاص مثل جرائم جنسی، وضعیت دیگری به خود گیرد. زنان بزه‌دیده جرم جنسی بنا به دو دلیل عمده شایسته بهره‌مندی از حمایت کیفری می‌باشند یکی بواسطه گونه آسیب شناسانه جنسیت آنان، شدت جرم ارتكابی و تعرض به محرمانه‌ترین بخش زندگی این دسته از بزه‌دیدگان و دیگری به خاطر طرز تفکر حاکم بر جامعه در مورد این جرائم و علت بزه‌دیدگی آنان است. دیدگاه حاکم بر جامعه در خصوص این جرم و تصورات مربوط به نقش بزه‌دیده در ارتكاب آن که به نحو تاثیر گذاری در شریانه‌های نظام عدالت کیفری نیز نفوذ کرده است، یکی از دلایل عمده حمایت از آنان است. جرم جنسی در همه جا و در هر مکانی، در هر فرهنگی و در هر سطح جامعه می‌تواند واقع شود. در این جرائم زنان درگیر مساله‌ایی می‌شوند که گاهی برای همیشه سری و محرمانه باقی می‌ماند. زیرا اگر تسلیم شوند برخلاف باورهایشان عمل کرده‌اند و اگر تسلیم نشوند به بی‌آبرویی، از دست دادن شغل و در عمل به انواع دیگر خشونت می‌انجامد. و به همین دلیل قوانین کیفری باید علاوه بر داشتن یک نقش پیشگیری در ارتكاب جرم، از نقش حمایتی نیز برخوردار باشند. البته اختلاف در فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر جوامع مختلف موجب شده است در نظام‌های مختلف حقوقی، سیاست‌های مختلفی برای مشروع یا نامشروع دانستن برخی جرائم جنسی اتخاذ گردد و لذا دامنه جرائم جنسی در نظام‌های مختلف حقوقی دارای تفاوت‌های چشمگیری است. در برخی کشورها ملاک جرم‌انگاری اعمال جنسی رضایت یا عدم رضایت فرد است و در برخی کشورها از جمله ایران با اقتباس از قوانین اسلامی عنصر

رضایت نه تنها دافع عنوان مجرمانه نیست بلکه خود یک عنوان مجرمانه دارد. جرم‌های جنسی صرف نظر از نظام حقوقی که در آن، این اعمال جرم انگاری شده است، طیف وسیعی از اعمال را در بر می‌گیرد که شامل مواردی نظیر تجاوز جنسی، قاچاق زنان، اجبار به روسپی‌گری، اجبار به بارداری، اجبار به سقط جنین، عورت‌نمایی، لمس کردن، بوسیدن و مزاحمت می‌شود.

در واقع می‌توان گفت هر گونه جرمی که نسبت به زنان اعمال گردد، مشروط بر آنکه ماهیت جنسی داشته باشد و هم چنین هر عملی که نسبت به جسم یا روان زن انجام شود و باعث آزار جسم و روان او شود مشروط بر آنکه ماهیت جنسی داشته باشد، در صورتی که آن عمل در قانون جرم و برای آن عمل مجازات تعیین شده باشد، جرم جنسی علیه زنان نامیده می‌شود.¹ اگر چه مردان و کودکان هم بزه‌دیده این جرم‌اند ولی زنان بخش عمده و ویژه‌ای از بزه‌دیدگان این جرم را تشکیل می‌دهند. هر چند برخی مصادیق جرائم جنسی ممکن است بین دو فرد هم جنس و حتی بین انسان و حیوان برقرار شود ولی در این تحقیق معنای اصیل و طبیعی جرم جنسی، یعنی وقوع جرم بین دو انسان غیر هم جنس، با بزه دیدگی طرف مؤنث، مد نظر است. هم چنین توجه به این نکته ضروری است که علی‌رغم اینکه برخی از این جرائم در زمره جرائم علیه اخلاق و عفت عمومی قرار دارد ولی بعضاً به علت برخی عوامل جانبی نظیر عنف و اکراه طرف مؤنث، جرم ارتكابی، جرم علیه شخص نیز تلقی می‌گردد.

در حقوق ایران جرم انگاری اعمال و رفتارهای جنسی و تعیین مجازات برای آنها به طور کامل مستنبط از حقوق اسلامی است. همین امر باعث شده است در برخی موارد از جمله جرم زنا به عنف، جرم انگاری مجزائی صورت نگرفته باشد و ارکان این جرم به طور کامل تابع تعریف فقهی موجود از جرم زنا باشد. ضمن اینکه عدم ارائه تعریف مشخصی از عنف به راحتی زمینه تضييع حقوق بزه‌دیدگان را در خصوص این جرائم فراهم ساخته است. اعمال ضمانت اجرای اعدام برای مجرمان، این نتیجه را در پی داشته است که بسیاری از قضات از اعمال این مجازات سر باز زنند. و با استناد به دلایلی نظیر رضایت بزه‌دیده و عدم وجود عنف یا عدم تحقق زنا سعی در عدم اثبات

¹ - World Health Organization, *Guidelines for Medico-Legal care for Victims of Sexual violence*, 2000, p7 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications)

این جرم داشته باشند. علاوه بر نحوه عمل قانون گذار در برخورد با این جرائم، فرهنگ حاکم بر نهادهای عدالت کیفری (پلیس، مقام تعقیب و دادگاه) نیز به گونه ای است که بزه دیدگی ناشی از این جرائم جدی تلقی نمی گردد و حتی با مقصر جلوه دادن بزه دیده او را در مظان ارتکاب جرم قرار می دهند. بدین ترتیب نه تنها آثار ناشی از این جرم درمان نمی شود بلکه مجازات بزه دیده موجبات بزه دیدگی دومین را فراهم می سازد و همین امر یکی از دلایل مهم عدم گزارش این جرم می باشد. بی توجهی به نیازهای زنان بزه دیده جرائم جنسی مساله ایی است که به اشکال مختلف در نظام های حقوقی سایر کشورها نیز مشاهده شده است و به همین دلیل در راستای توجه به نیازها و خواسته های آنان برخی نظام های حقوقی برای این دسته از بزه دیدگان تدابیر خاصی اندیشیده اند. هدف اصلی این تحقیق بررسی و تبیین مقررات شکلی و ماهوی و حمایت کیفری موجود و قابل ارائه برای یکایک جرائم جنسی نیست زیرا چنین مطالعه و تحقیق گسترده ایی چنانچه عمیق و همه جانبه صورت پذیرد در گنجایش چندین پژوهش مشابه بوده و شاید اصولاً ضرورتی برای آن نباشد ضمن اینکه هدف در این پژوهش، ارائه حمایت کیفری است و تدابیر حمایتی که در بخش های مختلف مورد بحث قرار گرفته اند قابل به کار گیری برای اکثر جرائم جنسی است، لیکن از آنجا که ارائه یک رویکرد حمایتی مطلوب و ایده آل در قالب مکان و زمان خاصی نمی گنجد و بسیاری از این جرائم در سایر نظام های حقوقی حتی جرم انگاری نشده اند ترجیح دادیم از بین این جرائم، جرم تجاوز به عنف را مورد بررسی قرار دهیم. در واقع آنچه که در همه نظام های حقوقی اجمالاً در جرم انگاری کردن برای آن و اتخاذ تدابیر حمایتی آن هیچ تردیدی به خود راه نداده اند جرم تجاوز به عنف است. ضمن اینکه تبعات حاصله از این جرم از جمله آثار روحی و روانی، حیثیتی و فیزیکی آن بسیار عمیق تر از سایر جرائم است و به علت ماهیت خجالت آور و تحقیر کننده آن آمار گزارش این جرم بسیار پائین می باشد. مجموعه عوامل فوق باعث گردید که جهت ارائه رویکرد حمایت کیفری مطلوب، ایده آل و تا حدی همگانی و جهانی، تمرکز اصلی پایان نامه بر روی جرم تجاوز به عنف باشد.

تمرکز اصلی بحث در این پژوهش حمایت از حریم خصوصی زنان بزه دیده جرم جنسی است که نقض آن یکی از اصلی ترین مشکلات مهم زنان بزه دیده در احقاق حق می باشد. برخورداری از حق حریم خصوصی یکی از عناصر مهم در حمایت از حقوق و آزادیهای فردی می باشد که از رهگذر

قوانین و مقررات رویه قضائی و اسناد بین المللی قابل اعمال است. یکی از مهمترین شکایات بزه‌دیدگان به ویژه بزه‌دیدگان جرائم جنسی و وابستگان آنان، این است که بعد از طرح شکایت و ورود به فرآیند دادرسی کیفری تحقیقات مقدماتی و رسیدگی به گونه ای است که حریم خصوصی آنان را نقض می‌کند. انجام علنی تحقیقات، اصرار به توضیح جزئیات و چگونگی وقوع جرم، دخالت در زندگی خصوصی و خانوادگی فرد، افشای اطلاعات مربوط به حریم خصوصی بزه‌دیدگان و دخالت در تمامیت فیزیکی، روانی و اخلاقی آنان از زمره جلوه‌های نقض حریم خصوصی بزه‌دیدگان این جرائم در فرآیند دادرسی کیفری است. بی‌اعتنایی به برخورداری از حق احترام به حریم خصوصی بزه‌دیدگان یکی از برجسته ترین ابعاد بزه دیدگی ثانویه است که به دلیل عملکرد نامناسب قضات یا دیگر کارکنان نظام عدالت کیفری ایجاد میشود. و به عبارت دیگر گاهی واکنش نهادهای عدالت کیفری به بزه‌دیده به گونه ایی است که به جای تسکین آلام و دردهای وی لطمات روحی و روانی دیگری به وی وارد می‌سازد و او را مجبور می‌کند به جای اعتماد به این نهادها دست به اقدامات دیگری بزند یا لاقلاً ترجیح دهد بزه دیدگی خود را در مراجع رسمی مطرح نسازد.

این پایان نامه نیز سعی نموده است ضمن بررسی ابعاد گوناگون تدابیر حمایت کیفری در حوزه جرائم جنسی به ویژه جرم تجاوز به عنف، با الهام از راهکارهای موجود در حقوق تطبیقی و بومی کردن آنها با توجه به شرایط موجود در ایران، به ارائه پیشنهادهایی در این خصوص بپردازد. هم چنین تلاش شده است که علاوه بر ارائه رویکرد حمایت کیفری از زنان بزه‌دیده جرم جنسی سایر حمایت‌های مورد نیاز از جمله حمایت حقوقی، پزشکی، مالی و ... را در چهارچوب این نوع حمایت و در برخی موارد به طور مستقل بررسی نماید.

ب) پیشینه تحقیق

گسترده‌گی جرائم جنسی به ویژه جرم تجاوز به عنف علیه زنان موجب شده است سیاست‌گزاران و نویسندگان در نظام‌های مختلف حقوقی این موضوع را مورد بررسی قرار دهند. پیشینه تحقیق در رابطه با این موضوع را می‌توان در دو حوزه حقوق تطبیقی و حقوق داخلی مورد بررسی قرار داد.

الف) پیشینه تحقیق در حقوق تطبیقی

در مورد پیشینه تحقیق در حقوق تطبیقی می‌توان به منابعی از جمله کتاب "بزه دیده تجاوز به عنف"^۱ نوشته آقای هولمسترم (*Holmstrom*) در سال ۱۹۸۳ اشاره نمود. در بخشهایی از این کتاب درباره آثار بزه‌دیدگی این جرائم و ادله مورد نیاز پزشکی جهت رسیدگی در محاکم و شیوه رسیدگی در دادگاه صحبت شده است. تحقیق آقای الیاس (*Elias*) تحت عنوان "هنوز بزه‌دیده"^۲ در سال ۱۹۹۳ نیز به جنبه‌هایی از نقض حریم خصوصی بزه‌دیده در فرآیند دادرسی کیفری نیز پرداخته است. کتاب "تحقیقات جنایی در تجاوز به عنف"^۳ نوشته آقای هزل (*Hazel*) نیز در سال ۱۹۹۹ به مشکلات بزه‌دیده جرم جنسی در فرآیند کیفری (اعم از مرحله تحقیقات پلیسی و رسیدگی دادگاهی) اشاره نموده است. علاوه بر این در ادبیات بزه‌دیده‌شناسی حمایتی می‌توان به کتابچه "عدالت برای بزه‌دیدگان"^۴، اشاره کرد که توسط کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۹ تهیه و توسط مرکز مطالعات توسعه قضائی ترجمه و به چاپ رسیده است. هدف این کتابچه به دست دادن ابزاری است برای کارگزاران عدالت کیفری و دیگر نهادهایی که با بزه‌دیدگان سروکار دارد تا بتوانند از ساز و کارهای قانونی و اجرائی آن برای تضمین حقوق بزه‌دیدگان و تامین امنیت جسمی و روانی آنان بهره‌گیری کنند. پژوهش "مراقبت‌های پزشکی-قانونی برای بزه‌دیدگان خشونت جنسی"^۵ تهیه شده توسط سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۰۴، نیز به حمایت پزشکی و قانونی از این دسته از بزه‌دیدگان پرداخته است.

ب) پیشینه تحقیق در حقوق ایران

در حوزه مطالعات داخلی میتوان به مقاله دکتر فرجیها تحت عنوان "احترام به حریم خصوصی بزه‌دیده در مرحله تحقیقات پلیسی"^۶ اشاره کرد. در این مقاله که در سال ۲۰۰۲ در مجله بین‌المللی پلیس به چاپ رسیده است جنبه‌های مختلف رعایت این حق در مرحله تحقیقات پلیس به صورت تطبیقی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. هم‌چنین کتاب "بزه‌دیده‌شناسی حمایتی"

1 -The victim of Rape

2 -Victim still

3 -Rape investigation

4 -Hand book on Justice for victims

5 -Guide lines for Medico -Legal care for Victims of Sexual Violence

6 -Respect for a victims privacy during police procedure

تالیف آقای مهرداد رایجیان اصلی به طور کلی بدون در نظر گرفتن نوع خاصی از بزهدیدگان به بحث حمایت از بزهدیدگان پرداخته است. پژوهش خانم مهرانگیز کار در زمینه "خشونت علیه زنان" و مقاله خانم نسرین مرتضوی با عنوان "بزهدیده شناسی زنان" به طور ضمنی آثار عدم رعایت حریم خصوصی را بیان کرده اند.

علاوه بر این چند پایان نامه دانشگاهی در مورد بزهدیده شناسی دفاع شده است که در برخی آنان به نحو بسیار مختصر به این موضوع پرداخته اند. از جمله پایان نامه آقای امین شیریان با عنوان "بررسی وضعیت زنان بزهدیده در نظام عدالت کیفری" به طور مختصر به بحث حریم خصوصی پرداخته است. پایان نامه "سیاست جنایی تقنینی و قضائی ایران در زمینه جرائم مبتنی بر رابطه نامشروع"، نوشته آقای محموداحمدلو با دیدگاه حمایت از متهم، به بررسی قوانین و مقررات در زمینه جرم رابطه نامشروع پرداخته است.

ذکر این نکته ضروری است که تعداد بسیار کمی از تحقیقات انجام شده در این مورد، از منظر تخصصی حقوق جزا و جرم شناسی و یا رویکرد حمایتی از بزهدیدگان به این پدیده نگریسته اند و بررسی تقابل جرائم جنسی و نظام عدالت کیفری و هم چنین حمایت‌های مورد نیاز بزهدیدگان این جرائم و لزوم رعایت حریم خصوصی آنان، در هیچ یک از پژوهش‌های فوق به طور اختصاصی مدنظر قرار نگرفته است. بنابراین با توجه به کمبود منابع تحقیقاتی در این حوزه این پایان نامه به طور مستقل و خاص بر موضوع حمایت کیفری از زنان بزهدیده جرم جنسی و لزوم حفظ حریم خصوصی آنان متمرکز گردیده است.

ج) ضرورت تحقیق

فقدان تدابیر حمایتی از بزهدیدگان خاص به ویژه زنان بزهدیده تجاوز به عنف و مشکلات این دسته از بزهدیدگان در فرآیند دادرسی کیفری به خصوص در زمینه عدم رعایت حریم خصوصی آنان توسط کارکنان نظام عدالت کیفری، انتخاب و بررسی این موضوع را ضروری می‌سازد. به رسمیت شناختن حق حریم خصوصی برای بزهدیدگان جرائم جنسی در مراحل دادرسی کیفری، فقدان ساز و کارهای نظارتی برای جلوگیری از نقص این حق یکی از عوامل عمده نارضایتی بزهدیدگان از فرآیند دادرسی کیفری است. در مطالعات انجام شده بسیاری از زنان بزهدیده جرم جنسی که مراحل مختلف دادرسی کیفری را پشت سر گذرانیده اند به دلیل مشکلات متعدد اظهار کرده اند اگر مجدداً

بزه‌دیده این جرائم شوند بزه دیده‌گی خود را به مراجع رسمی گزارش نمی‌دهند. از سوی دیگر حمایت از زنان بزه‌دیده این جرم و حمایت از حریم خصوصی آنان مستلزم دسترسی به اطلاعات و منابعی است که انجام تحقیق در این حوزه و به تبع آن استفاده کاربردی از آنها را تسهیل سازد در حالی که پژوهش‌های انجام شده در حوزه حمایت از حقوق زنان، به صورت بسیار کلی و عمومی به این نیاز اساسی زنان پرداخته اند که در مقابل حجم وسیع مشکلات زنان بزه‌دیده در نظام عدالت کیفری و کمبودهای قانون گذاری و اجرایی ناچیز جلوه می‌کند. فقدان ساز و کارهای حمایتی لازم در نظام عدالت کیفری برای این دسته از بزه‌دیدگان به همراه ضعف ناشی از مطالعات لازم و کافی ضرورت انجام این پژوهش را ضروری می‌سازد.

د) اهداف تحقیق

هدفهای تحقیق عبارت است از :

- ۱- بررسی نیازهای مختلف زنان بزه‌دیده در رویارویی با جرم تجاوز به عنف و ارائه راه‌حلهای مناسب در راستای رفع نیازهای آنان.
- ۲- مطالعه چگونگی حمایت کیفری از زنان بزه‌دیده این جرم و رعایت حریم خصوصی آنان در فرآیند دادرسی کیفری در حقوق ایران و حقوق تطبیقی.
- ۳- شناسایی خلاء ها، نارسایی‌ها و ضعف‌های نظام عدالت کیفری در حوزه قانون گذاری، پلیس، پزشکی قانونی، دادگاه، صدور و اجرای حکم و ارائه راهکارها و پیشنهادهای کاربردی و قابل اجرا در هر مرحله از فرایند دادرسی در ایران.
- ۴- حمایت از زنان بزه‌دیده این جرم در شکلهای مختلف و با اتخاذ تدابیر مناسب در نظام عدالت کیفری در قالب اقدامات تقنینی و قضائی.

ه) سؤالات و فرضیه‌های این تحقیق عبارتند از :

سؤالات

- ۱- رعایت حریم خصوصی بزه‌دیدگان تا چه اندازه در قوانین و مقررات شکلی و ماهوی ایران بازتاب داشته است؟